

УДК 391:688.721.2](477=161.2)(091)

Людмила ГЕРУС

УКРАЇНСЬКА ЛЯЛКА У НАРОДНОМУ ОДЯЗІ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА СУЧАСНА ПРАКТИКА

З'ясовуються особливості функціонування ляльки у народному одязі в Україні у різних історичних періодах, визначено чинники формування ляльки як виду мистецтва, вплив історичного досвіду на сучасну мистецьку практику.

Ключові слова: лялька, художній об'єкт, одяг, репрезентація, мистецтво.

© Л. ГЕРУС, 2018

Лялька — умовна людиноподібна фігурка — є образом людини, її символом. У цій ролі вона фокусує час, відображуючи напрямок історичного розвитку людства, його культури.

Поряд із зображенням анатомічних ознак людини важливим елементом образу ляльки є вбрання. Силует, компоненти, крій одягу ляльок, який виконаний з тих самих матеріалів, наслідує дорослі взірці у зменшеному вигляді, акцентує національні риси, статево-вікові, соціальні, сезонні відміни святкового та буденного вбрання певного етносу.

Мета статті — простежити історію народної ляльки з тканини в Україні, визначити чинники формування ляльки як виду мистецтва, з'ясувати основні тенденції та особливості її функціонування, висвітлити вплив історичного досвіду на сучасну мистецьку практику. Основна увага у статті звернена на ляльку у народному одязі, який є однією з найвиразніших ознак ляльки та водночас дієвим засобом його репрезентації, збереження і розвитку.

Актуальність такого погляду зумовлена активізацією виготовлення ляльки наприкінці 1990-х рр. художниками та народними майстрами, серед творчості яких значне місце посіла етнографічна лялька, тобто лялька, яка втілює риси, насамперед, вбрання, комплекс або лише компоненти певного етносу чи етнографічної групи. Лялька набрала нових комунікативних якостей, стала реальним засобом засвоєння та прилучення до народного культурного досвіду, у якому багато ствердого цінного для сучасників — і для дорослих, і для дітей. Художники та народні майстри експонують свої твори у музеях та інших мистецьких закладах, беруть участь у виставках-ярмарках, влаштовують творчі зустрічі, майстер-класи. Лялька як цінний дидактичний матеріал використовується в освітньо-виховному процесі.

Первісно одяг складав єдине ціле з фігурою ляльки й вирішувався пластичними та колористичними засобами в матеріалі, з якого її виготовляли.

В Європі навмисне шитий з тканини одяг для ляльки поширився на межі XV—XVI ст. [3, с. 63—64], що пов'язано з розвитком цехового виробництва у згодом відомих центрах — Ліможі у Франції, Нюрнберзі, Стасбурзі, Зонеберзі, Гамбурзі, Обераммергау у Німеччині. Відомою французькою лялькою стала пандора, перша згадка про яку з'являється у 1391 р. Пандора — лялька у розкішному, відповідно з найновішими приписами моди,

одязі, була її популяризатором. Спочатку її тіло було з дерева. З 1642 р. виготовляли воскові пандори за вбільшки з людину. Французькі будинки мод посиляли таких ляльок до Англії, Німеччини, Іспанії, Італії. Іноді — на короткий період, виключно для того, щоб продемонструвати останні модні тенденції. Ляльок зазвичай було дві: «велика Пандора», одягнена за офіційною панівною модою, і «мала Пандора», що репрезентувала зразки домашнього одягу. До ляльки додавався повний гардероб, аксесуари, скриньки з парфумерією. За спогадами одного з французьких генералів початку XVIII ст. під час війни між Англією та Францією міністри обох дворів Сент-Джеймса та Версаля видали дозвіл вільного перевезення через кордон ляльок, костюми та зачіски яких були еталонами моди [7, с. 22; 13].

Впродовж XIV—XVIII ст. у Європі активізувалося виробництво ляльок у містах. Відповідно до технічних й технологічних можливостей часу у виготовлення ляльок впроваджувалися віск, пап'є-маше, фарфор та вдосконалювалися способи їхньої обробки. Для пошиття одягу ляльок використовувалися коштовні тканини, а його дизайн відповідав найновішим тенденціям моди. Внаслідок нововведень деталізувалися візуальні ознаки, урізноманітнювалися їхні образні характеристики та збагачувався декор. Без перебільшення ці ляльки є художніми шедеврами з усіма ознаками пануючих у Європі мистецьких стилів — бароко, рококо, класицизму. Із західноєвропейських центрів ці ляльки потрапляли до країн Центральної і Східної Європи.

Паралельно з виробництвом ляльок у містах розвивалося їхнє виготовлення у селах. Сільські майстри для виготовлення ляльок використовували легкодоступні природні матеріали — дерево, глину, соломку, тканину тощо. В автентичному селянському середовищі, яке зберігало узвичаєні форми духовної та виробничої діяльності, лялька існувала у розмаїтті своїх функцій — пізнавальної, виховної, ритуальної, комунікативної, нормативної, естетичної тощо. Середовище побутування, активного розвитку та формування самобутніх етнічних рис і локальних стилістичних відмінностей ляльки означило її назву «народна».

Лялька була улюбленою іграшкою українських дівчаток: «ледве дівчатка починають розмовляти,

Іл. 1. Ляльки. Початок XX ст. Чигиринський п. Київська губ. Колекція Марії Грушевської. Історико-меморіальний музей Михайла Грушевського. Київ

ви неодмінно знайдете у них на печі в куточку купу різнокольорових клаптиків і декілька ляльок різного розміру» — відзначив у 1877 р. етнолог, фольклорист, поет, громадський діяч Павло Чубинський [10, с. 45].

Відомості про спосіб виготовлення, зовнішній вигляд, особливості функціонування української народної ляльки з тканини вперше подав священник, громадський діяч, етнограф Марко Грушевський у статті, що була присвячена дитячим іграшкам з Чигиринського повіту Київської губернії [2]. Його дружина Марія Грушевська збирила колекцію народних ляльок, яку успадкувала їхня онука Валерія Левчук-Грушевська, тепер ця колекція зберігається в Історико-меморіальному музеї Михайла Грушевського у Києві (іл. 1).

«У кукол як грають, — зазначив Марко Грушевський — то не роблять хлопчиків, а все дівчат та молодичь — з рідка бабу і дитинку хлопчика у сповитку. Клаптики з краму якого, чи з нового, чи з старого — це все матеріал, зветься він: крам, крамники, крамки, прибор, приборинки; до їх ще й прядиво держать, бо це потрібно для того, щоб було з чого куклу зробити; — перш пожують хліба в роті, а тоді з його виліплять таке, як голова в молодичі. Як положить у пиркалинку, або в полотнинку той хліб, то зараз зав'яжуть як вузлик ниткою ...» [2, с. 85—86]. Голови ляльок залишали чистими або нитками, фарбою, олівцем позначали на них обличчя: умовно — хрестом та реалістично — зображенням рис обличчя. Інші

Іл. 2. Ляльки в одязі Південної Галичини. 1917 г. «Коломийський отряд» (тепер Івано-Франківська обл.) відділу по наданню трудової допомоги постраждалому від війни населенню Комітету Південно-Західного фронту Всеросійського Земського союзу. Опубл.: Народне мистецтво Галичини й Буковини. Народное искусство Галиции и Буковины и Земский Союз в 1916—1917 г.г. войны / изд. Ком. Юго-Запад. фронта Всерос. Земского Союза (Отд. помощи населению, пострадавшему от войны). — Київ: Тип. Худож.-ремесел. шк.-мастерской печ. дела, 1919. — С. 35

частини — руки, ноги, тулуб — спеціально не виділяли. Не шили також вбрання. Його створювали, прив'язуючи шматки тканини — «...спідниці, запаски, плахти й попередниці і хвастухи» [2, с. 86] на обвислі краї полотнини. На голову ляльки накладали «волосся» — з конопляного прядива, волокон чи ниток, яке заплітали у косу, а також головний убір — вінок, хустину, очіпок тощо.

Історичні ляльки, що збереглися у музейних колекціях, окрім самодостатності як предмета мистецтва, мають важливе значення для вивчення особливостей традиційного одягу, оскільки часто їхнє вбрання складають компоненти, що вже вийшли з ужитку.

Внаслідок поширення започаткованого у середині ХІХ ст. в європейській естетиці філософом Джоном Раскіним та художником Вільямом Морісом переосмислення підходів до оцінювання народного декоративного-ужиткового мистецтва — особливого самостійного і повноцінного, нарівні з живописом, скульптурою і графікою, виду творчості — українська народна лялька, як складова традиційної культури та мистецький об'єкт привернула увагу художників авангарду. У 1915—1916 рр. в навчальних пунктах, організованих у 1910 р. Анастасією Семиградовою у с. Скопці Полтавської губ. (нині с. Веселинівка Баришівського р-ну Київської обл.), та у 1912 р. Наталією Давидовою у с. Вербівка Київської губ. (тепер Кам'янського р-ну

Черкаської обл.), проектування та виготовлення ляльок у традиційному одязі велося у тісній, дійовій співпраці народних майстрів та художників-новаторів, зокрема, Н. Давидовою, Євгенією Прибильською (від 1910 р. художній керівник майстерні с. Скопці), Олександрою Екстер (від 1915 р. художній керівник майстерні с. Вербівка). До праці у майстернях запрошувалися художники Казимир Малевич, Любов Попова, Ніна Генке-Меллер, Ольга Розанова, Георгій Якулів, Іван Пуні, Ксенія Богуславська [1, с. 56—57; 8, с. 106].

У 1916—1917 рр. виготовлення ляльок пов'язувалося з приватною ініціативою членів відділу по наданню трудової допомоги населенню, постраждалому від війни, Комітету Південно-Західного фронту Всеросійського Земського союзу. На Східній Галичині та Буковині завдяки наполегливості та енергії мистців Леоніда П'яновського (у травні 1916 р. було призначено головним інструктором), Катерини Поленової (з осені керівник «Коломийського отряду»), Є. Прибильської (з осені керівник «Черновицького отряду») діяли художньо-промислові майстерні [6, с. 29], де місцеві мешканці окрім вишивки, килимів, декоративно-ужиткових виробів з дерева, глини, шкіри, металу, виготовляли іграшки, ляльки. В тому ж часі ляльки у народному одязі виробляли у майстерні Відділу допомоги біженцям, організованій Л. П'яновським та Е. Давидовою у Києві [6, с. 54, 63]. Серед жіночих занять, пов'язаних з виготовлення вбрання та доповнень до нього, вдалося культивувати «плетіння герданів (кораликові стьожки), що носять жінки та дівчата на шиї» [6, с. 38]. У «Коломийському отряді» цю роботу здебільшого виконували косівські міщанки, які раніше виробляли гердани за зразками мистця Гриневича; довелося дати їм візерунки, змальовані з вишитих нитками сорочок, і «вони вийшли дуже гарними у виконанні їх бісером» [6, с. 38]. «Чисто народні гердани» отримали з майстерні Делятина (тепер Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл.) та с. Воскресінці (тепер с. Воскресінці Коломийського р-ну Івано-Франківської обл.) [6, с. 38—39]. Важливим для підтримки духу у важких умовах прифронтної дійсності, а також для справи збереження та продовження мистецьких традицій — «необхідного елементу народного життя» було те, що до на-

вчання та праці залучалися підлітки: в Озерянах (тепер Борщівського р-ну Тернопільської обл.) була створена «бісерьова артіль» [6, с. 30], у Чернівцях — ткацька майстерня (навчальним процесом опікувалася черниця Василиса Мегера), клас малювання (вчителька К. Кастецька) [6, с. 51]. Окрім надання допомоги та створення умов для заробітку, цей досвід обернувся унікальною можливістю відродження «праці, пригніченої війною, праці, що має такий тісний зв'язок з мистецтвом» [6, с. 7]. «Занадто здавалася іноді чудною та творча справа організації народної промисловості поруч з всеруйнуючою війною, занадто часто збентежували глу́м та зневага багатьох осіб до нашого «рукоділья на фронті» — писала згодом Євгенія Спаська [6, с. 27]. Ці вагання здолало переконання, що «народне мистецтво йде невинно, своїм постійним певним шляхом, незалежно ні од революції ні од війни, які чергуються, відбуваються і кінчаються...» [6, с. 27]. Потреба краси — одна із найприродніших і давніх особливостей людини — своєрідно виявилася у складних і суперечливих реаліях війни. Прагнення самозбереження реалізувалося через «можливість прилучитись до тієї інтимної праці, що увірвалася була під час війни, але не могла цілком згинутися, як необхідний елемент народного життя» [6, с. 14] й відобразилося у мистецьких творах, зокрема, й у аж ніяк не утилітарній в умовах війни речі — ляльці.

Творчі успіхи зусиль художників та майстрів вже у 1917 р. продемонстрували виставки «Народне мистецтво Галичини й Буковини»: у квітні — у Київському художньо-промисловому і науковому музеї [6, с. 52], у серпні-вересні — у Москві в галереї Лемерсьє [6, с. 55]. Серед експонатів були ляльки у народному вбранні, виготовлені майстрами «Коломийського отряда» [6, с. 35, 40] (іл. 2), учнями класу малювання у Чернівцях [6, с. 49], у майстерні дитячих іграшок Відділу допомоги біженцям у Києві [6, с. 54, 60]. У грудні того ж 1917 р. у Києві відбувся різдвяний ляльковий базар, організований Л. П'яновським [6, с. 65].

Ілюстрації ляльок, що були виготовлені у прифронтових мистецько-промислових закладах та експонувалися на згаданих виставках, вміщені у книзі «Народне мистецтво Галичини й Буковини» [6, с. 35, 40, 49, 53, 60]. Місце їхнього знаходження

Іл. 3—4. Ляльки в одязі Прикарпаття. 1930-ті рр. Львів, кооператив «Українське народне мистецтво». Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України

після виставок наразі не встановлено. Відомо, що твори декоративно-ужиткового мистецтва, зібрані працівниками прифронтових майстерень, після виставки у Москві були передані у Московський історичний музей, у 1927 р. повернуті на прохання Лаврського музею культур та побуту (тепер Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник) до Києва, частина вишивок та ткацтва потрапила до Московського етнографічного музею [9, с. 111]. Водночас «Діловий огляд» містить відомості про те, що майже всі речі московської виставки були розпродані [6, с. 63].

У 1920-х рр. лялькою продовжували послуговуватися як мистецьким об'єктом та засобом репрезентації народного одягу у художньо-промислових артілях, що входили до Українкустарспілки. Перші результати вже у червні 1922 р. показала виставка творів народного мистецтва (1921—1922 рр.) —

Іл. 5. Лялька в одязі Київщини. 2001 р. Київ, скульптура — Ядвіга Василевська, одяг — майстерня Юрія Мельничука

Іл. 6. Лялька в одязі Полтавщини. Кінець 1990-х рр. Київ, майстерня Юрія Мельничука

вишивки, килимів, кераміки, різьби по дереву, ляльок, в основному з Подільської, Полтавської, Київської та Харківської губерній — у Берліні, яка

мала великий успіх і потім експонувалась у Празі, Гамбурзі, Лондоні [1, с. 49].

Красномовно художню вартість та перспективи розвитку ляльки підтверджує той факт, що на Всеросійській сільськогосподарській виставці 1923 р. за ляльки у народному вбранні дипломом була відзначена Полтавська майстерня Українкустарспілки [4, с. 54—55]. Кустарі Полтавщини виготовили цикл ляльок «типи України різних епох» [1, с. 48].

У 20-х рр. ХХ ст. на повну силу розкрився талант Євмена Пшеченка, що плекався у вже згаданому осередку Вербівка під впливом художників авангарду. Євмен Пшеченко виявився як обдарований майстер ескізів для рушників, панно, розписів по дереву, а також ляльок [1, с. 57; 8, с. 106, 113].

На початку 1920-х рр. у Києві під керівництвом художників Софії Налепинської-Бойчук та Михайла Бойчука діяла майстерня, де виробляли вбрані у народний одяг ляльки з голівками, формованими з пап'є-маше¹.

Наприкінці 1920-х рр. певні успіхи у розвитку української культури на землях східної частини, спричинені політикою «українізації», були знівельовані наступним етапом сталінської політики — «інтернаціоналізацією», під виглядом якої фактично відбувалася «денаціоналізація» культури. Розпочалися репресії етнологів, краєзнавців, мистців, педагогів. Під заборону потрапила їхня діяльність та праці. Дивним чином ці перестороги позначилися й на ляльці. Ляльку поголосили шкідливою іграшкою, що формує у дитини почуття власності, захоплення одягом, прикрасами, розвиває «міщанство».

Непоправної шкоди розвитку української культури завдав Голодомор 1932—1933-х рр., під час якого смерть від штучного голоду забрала багато життів. У 1933 р. помер Є. Пшеченко, якого Є. Прибильська влучно назвала художником примітивом із чудовим і ніжним поетичним світосприйняттям [14].

На землях західної частини у 1930-х рр. ляльки у народному одязі виготовляли в кооперативі домашнього промислу «Українське народне мисте-

¹ Подаровану автором С. Налепинською-Бойчук ляльку у полтавському одязі, із зазначеною датою виготовлення — «після 1917 року» Я. Музика передала у 1936 р. до Музею Наукового товариства імені Шевченка. Див.: Запис в інвентарній книзі IV за № 19961.

Іл. 7. Лялька, одяг якої відображає окремі компоненти народного вбрання. Інна Івасюк. 2012 р. Львів

Іл. 9 — Лялька, одяг якої відображає окремі компоненти народного вбрання. Людмила Тесленко-Пономаренко. 2009 р. Київ

Іл. 8 — Лялька, одяг якої відображає окремі компоненти народного вбрання. Олександра Пренко. 2012 р. Кропивницький

Іл. 10 — Лялька, одяг якої відображає окремі компоненти народного вбрання. Наталія Свирідюк. 2012 р. Полтава

цтво» у Львові. Тепер вони представлені в експозиції Музею етнографії та художнього промислу у Львові (іл. 3—4).

Всередині ХХ ст. в Україні рукотворна лялька з природних матеріалів — дерева, глини, соломи, рогози, лози та інших була реальністю. Проте актуаль-

Іл. 11 — Лялька, одяг якої відображає окремі компоненти народного вбрання. Алла Лемякіна. 2009 р. м. Самбір Львівської обл.

Іл. 12. Лялька в одязі Тернопільщини. 2014 р. Львів, гурток «У світі дизайну» (керівник Анна Стінська), Будинок дитячої та юнацької творчості

ність ляльки поступово занепадала, що було спричинено значною мірою розвитком промислового виготовлення іграшок з пластмаси. З іншого боку у цьому часі індивідуальне виготовлення, яке було основою народної творчості, не підтримувалося, а праця майстрів обкладалася непосильними податками. У 1960—1970-х рр. дослідник української народної ляльки Олександр Найден та художниця

Людмила Орлова зафіксували виготовлення ляльок з тканини на замовлення або для власних потреб та зібрали їх колекцію у селах Середньої Наддніпрянщини, а також Гуцульщини та Буковини [5, с. 24].

Предметом жадання колекціонерів в усьому світі досить довгий час були лише антикварні ляльки. Рукотворна лялька пережила відродження у другій половині ХХ ст., стрімко увірвавшись у світ мистецтва. На пострадянському просторі ці процеси активізувалися наприкінці ХХ ст.

Українською народною лялькою наприкінці 1990-х рр. захопився майстер народного мистецтва з шитва Юрій Мельничук, спочатку як член художньо-технічної ради «Іграшка» при Міністерстві освіти і науки України. Згодом Ю. Мельничук разом з 17 майстрами очолюваної ним творчої майстерні підготували колекцію зменшених копій народного вбрання українців різних регіонів, одягненого на ляльки-манекени з ниток, яка експонувалася у 2000 р. на виставці «Української традиційної іграшки та ляльки» у Національному музеї Тараса Шевченка у Києві. У тому ж році разом зі скульптором Ядвігою Василевською майстер ініціював проект «Лялька в українському народному вбранні», внаслідок реалізації якого було створено десять ляльок, що достеменно передали не лише регіональні особливості одягу, а й антропологічні риси українок (іл. 5). Розміри ляльок та їх одяг пропорційно зменшені від реальних у три з половиною рази, що дало можливість з точністю відтворити автентичне вбрання. Тепер у майстерні виготовляють одяг для ляльок-менекенів з ниток, які, — зазначає Ю. Мельничук, — зручні тим, що акцентують вбрання [12] (іл. 6).

Географія сучасної ляльки з тканини надзвичайно широка. Ляльки виготовляють практично в усіх містах та містечках України. На основі традиційних пластичних формотворчих знахідок майстрині виконують варіанти авторських і водночас фольклорних образів з відповідно вирішеними пластикою тіла, рисами обличчя, одягом та атрибутикою. Більшість майстринь виробили авторський художній почерк, а їхні твори мають імпровізаційний характер. В образах сучасних ляльок однією з найбільш візуально виразною ознакою залишається вбрання. У трактуванні його майстрині дотримуються певних ustalених принципів: повторюють автентичну ношу

у зменшених пропорціях або передають окремі найбільш репрезентативні її складові, що дає підстави говорити про прагнення втілити в ляльці певний художній образ. Творчість сучасних художників та народних майстринь може бути об'єктом окремого дослідження (іл. 7—11).

Таким чином, на початку ХХІ ст. набула популярності «авторська лялька», тобто створена конкретним автором, яка є унікальним твором, продуманим до найменших подробиць, найтоншої ручної роботи, з використанням найрізноманітніших матеріалів і авторських прийомів. Для означення цього напрямку у мистецтві створення ляльки вичерпнішим вважаємо термін «художня лялька». Оскільки кожна рукотворна лялька, як й зрештою річ, має автора та є плодом пошуку нових прийомів, фактур, поєднання стилів на відміну від театральної ляльки, лялькової анімації, від дитячих ляльок для гри, які також мають автора й наділені певними мистецькими рисами, функціональністю і практичною доцільністю художньої ляльки є мінімальною. Художня лялька створюється, передовсім як мистецька річ, й засадничо визначальним у ній є художній образ. Художня лялька синтезує у собі різні види мистецтва — скульптуру, розпис, моделювання одягу. Сучасну художню ляльку можна поділити на етнографічну; образно-емоційну; портретну.

Панорамно картину розвитку мистецтва ляльки в Україні висвітлює щорічний Львівський фестиваль «Ляльковий світ», ініційований 2009 р. Львівською обласною громадською організацією «Інформаційно-мистецький центр «365», а також Міжнародний салон авторської ляльки «Київська Казка», який проходив у 2010—2011 рр. у Києві. Напрямки розвитку української ляльки також окреслюють численні всеукраїнські та регіональні, колективні та персональні виставки ляльок.

На початку ХХІ ст. етнографічна лялька не лише викликає великий інтерес у митців, а й має цінні виховні якості, що визнані й культивуються у педагогіці, й, зокрема, у практичній роботі з дітьми (іл. 12). Лялька є чудовим та ефективним засобом для занять з декоративно-прикладного мистецтва, зокрема текстильного дизайну, спроможним забезпечити органічний зв'язок з сучасним середовищем, формувати філософію буття. Творчі здобутки юні митці загальноосвітніх шкіл та позашкільних навчальних за-

кладів показують на місцевих конкурсах-виставках, які часто виходять за регіональні межі (конкурс народної ляльки, м. Черкаси, 2012 р.; «Таланти твої, Україно», м. Львів тощо).

Разом з тим необхідно відзначити надмірне захоплення сучасних майстринь магією ляльки, її обрядовою функцією. Деякі майстрині запровадили виготовлення ляльок, які, на їхню думку, сприяють збереженню здоров'я, досягненню добробуту, вдалому одруженню, успішному бізнесу тощо. Ці ляльки пропонують серед іншої сувенірної продукції, й хоча вони є художньо довершеними, проте їхня функція з народознавчого погляду недостовірна та далека від правдивого значення.

При всій складності збереження етнографічної достеменності, на початку ХХІ ст. необхідно відзначити живий інтерес до традиційної ляльки, що несе позитивний культурний компонент.

Впродовж історії українська лялька, предмет місткий, багатофункціональний, довела свою життєздатність та актуальність. Її смисли, функції, зовнішні характеристики змінювалися відповідно до світоглядних засад, культурно-просвітницьких позицій еліти, соціально-економічних умов. Лялька виявилася невичерпним джерелом інспірацій, засобом виховання та формування смаків. Виразною візуальною ознакою та художнім акцентом ляльки виділилося її вбрання, яке на початку ХХІ ст. залишається плідотворною можливістю збереження та розвитку як самої ляльки, так і народного вбрання.

1. Бутник-Сіверський Б.С. Українське радянське мистецтво / Б.С. Бутник-Сіверський. — Київ : Наукова думка, 1966. — 221 с. : іл.
2. М. Г. [Грушевський Марко] Дітячи забавки та гри усяки / Марко Грушевський // Киевская старина. — Т. 86. — Июнь-август. — Киев, 1904. — С. 51—105.
3. Куклы мира / вед ред. Е. Ананьева ; отв. ред. Т. Евсеева. — Москва : Аванта+, 2003. — 180 с. : ил.
4. Кустарна промисловість та кустарно-промислова кооперація на першій Всеросійській сільськогосподарській та кустарно-промисловій виставці: Список нагород // Українкустарспілка. — 1924. — № 1—2. — С. 54—55.
5. Найден О.С. Українська народна лялька / О.С. Найден. — Київ : Стило, 2007. — 240 с. : іл.
6. Народне мистецтво Галичини й Буковини. Народное искусство Галиции и Буковины и Земский Союз в 1916—1917 г.г. войны / изд. Ком. Юго-Запад. фронта Всерос. Земского Союза (Отд. помощи населению,

- пострадавшему от войны). — Киев : Тип. Худож.-ремесел. шк.-мастерской печ. дела, 1919. — 65 с. : ил.
7. Оршанский Л. Исторический очерк развития игрушек и игрушечного производства на Западе и в России / Л. Оршанский // Игрушка. Ее история и значение. — Москва, 1912. — С. 3—64 : ил.
  8. Прибыльская Е. Жизнеописание / Е. Прибыльская // Студії мистецтвознавчі / Нац. акад. наук України ; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. — 2014. — Число 4. — С. 104—113 : ил.
  9. Прибыльская Е. Жизнеописание / Е. Прибыльская // Студії мистецтвознавчі / Нац. акад. наук України ; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. — 2015. — Число 2. — С. 111—124 : ил.
  10. Чубинський П.П. Труды этнографическо-статистический экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел / П.П. Чубинський. — Санкт-Петербург, 1877. — Т. IV: Обряды: родины, крестины, свадьба, похороны ; издан подъ наблюдениемъ д. чл. Н.И. Костомарова. — XXX, 714, 45 с.
  11. Бардалым Наталия. Женщина с душой ребенка. — Электронный ресурс. — Режим доступа : <https://notabene.info/ru/lyudi/102-zhenshchina-s-dushoj-rebenka.html>.
  12. Качур Катерина. Юрій Мельничук: Типажі ляльок-українок творила ясновидиця. — Электронный ресурс. — Режим доступа : <https://rukotvory.com.ua/rozmovu/yuriy-melnychuk-tyrazhi-lyalok-ukrayinok/>.
  13. Спепанова Ильмира «Модные» куклы — первые манекенщицы. — Электронный ресурс. — Режим доступа : http://www.antiquedolls.ru/publications_ainfo1007.html.
  14. Шестаков Сергій. Взаємовплив професійного та народного мистецтва на прикладі творчості Ганни Собачко, Василя Довгошиї та Євмена Пшеченка. — Электронный ресурс. — Режим доступа : <http://uartlib.org/vzayemovpliv-profesiynogo-ta-narodnogo-mistetstva-na-prikladi-tvorchosti-ganni-sobachko-vasilya-dovgoshiyi-ta-eyvmena-pshechenka/>.

Liudmyla Herus

UKRAINIAN DOLL
IN FOLK CLOTHES:
HISTORICAL EXPERIENCE
AND MODERN PRACTICE

Peculiarities of functioning of doll in traditional clothes in Ukraine in different historical periods are determined, the factors of the formation of the doll as a kind of art, the influence of historical experience on contemporary artistic practice are determined.

Keywords: doll, artistic object, clothing, representation, art.

Людмила Герус

УКРАИНСКАЯ КУКЛА
В НАРОДНОЙ ОДЕЖДЕ:
ИСТОРИЧЕСКИЙ ОПЫТ
И СОВРЕМЕННАЯ ПРАКТИКА

Выясняются особенности функционирования куклы в народной одежде в Украине в разных исторических периодах, определены факторы формирования куклы как вида искусства, влияние исторического опыта в современную художественную практику.

Ключевые слова: кукла, художественный объект, одежда, репрезентация, искусство.